

Rehtori ihmisoikeusjohtajana

Kristiina Kouros, asiantuntija

Tuija Kasa, ma. avustava asiantuntija

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ihmisoikeudet ovat oikeutta, arvoja, politiikkaa ja arkipäivää

Aloitetaan arvoilla ja moraalilla

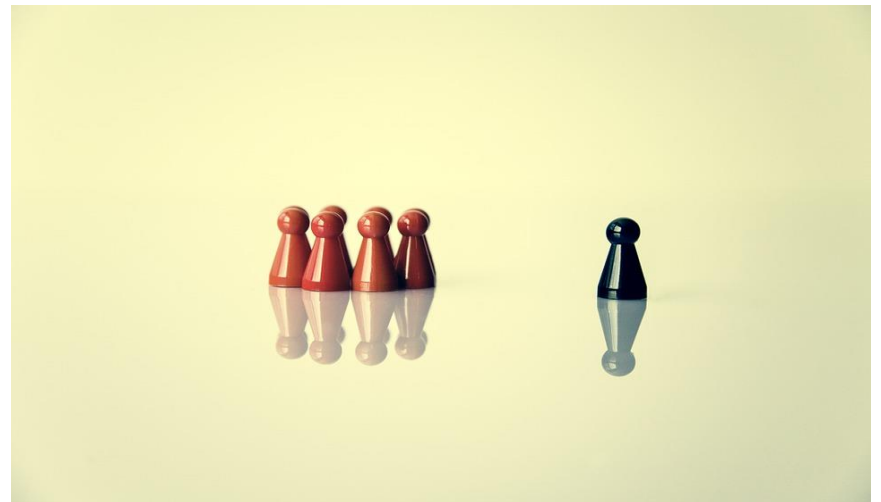
IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ihmisyys ja ihmisarvo

- **Ihmiselämä on kauttaaltaan moraalinen projekti**
 - Keksi perusteluja lauseelle ”*Johdan tätä koulua, koska...*” ¹
- **Moraaliset arvot**
 - Vakavuus, normatiivisuus (miten pitäisi toimia), yleistettävyys (ei yksin minun asiani)
- **Inhimilliset perustarpeet ja syvällä oleva käsitys oikeudesta**
 - Se, ettei teoillamme olisi moraalista merkitystä tai ettei niitä määrittäisi hyvä tai paha, ei ole kuviteltavissa ihmisyhteisössä. Moraali ei voi kadota ilman ihmislajin radikaalia mutaatiota (Todorov 1996)
 - Ihmisyyden perustarpeet ja -kokemukset: Turva, rakkaus, kärsimys jne.
- **Perus- ja ihmisoikeudet turvaamassa perustarpeita**

Teemme moraalisia valintoja

Ja tekemättä jättämisilläkin on moraalisia seurauksia..

Yhteiskunnallisesti

Ja koulussa yksilötasolla

- Puutunko kiusaamiseen?

- **Pahan arkipäiväistyminen** (*banaali paha*, Arendt 2006).
- **Sivustakatsojen** rooli on merkittävä koulukiusaamisen ehkäisyssä.

Ihmisarvo ja oikeusvaltioperiaate

- **Ihmisarvo** on ihmisoikeuksien *moraalinen ja juridinen* ydinkäsite. Se on keskeinen käsite myös oikeusvaltion taustalla.

Perustuslaki 1 §

1 §

Valtiosääntö

Suomi on täysivaltainen tasavalta.

Suomen valtiosääntö on vahvistettu tässä perustuslaissa.

Valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi.

Suomi on Euroopan unionin jäsen. (4.11.2011/1112)

Oikeusvaltioperiaate

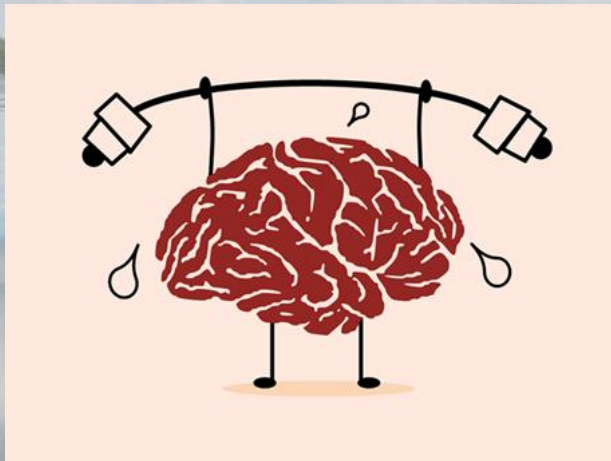
- Oikeusvaltio turvaa yksilön perusoikeuksia ja -vapauksia.
- Oikeusvaltioperiaate kiinnittyy perusoikeusjärjestelmämme arvolähtökohtiin ja perustuslaki turvaa ihmisarvon loukkaamattomuutta. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.
- Oikeusvaltiossa kaikilla on käytössään oikeussuojakeinot.
- Esim. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa painotetaan oikeusturvan ja hyvän hallinnon lisäksi haavoittuvien ihmisryhmien asemaa. (ks. EOA 2016, 41)
 - Koulussa haavoittuvassa asemassa esim. sijoitetut lapset, sairaalakoulut, vammaisten lasten yhdenvertainen oikeus opetukseen ja erityisen tuen järjestelyt.

Koulu perusoikeuksien turvaajana

Suomessa erityistä mm.:

- ilmainen kouluruoka
- erityisopetusjärjestelmä
- hyvä hallinto

Ihmisarvon merkitys ja arjessa kohtaaminen

- Ihmisarvon mitätöinti usein moraalisten katastrofien taustalla
 - Epäinhimillistäminen ja ihmisarvon kieltäminen esim. sodassa.
 - Voi olla myös hyväntahtoista väheksyntää.
- 20% nuorista koki itsensä näkymättömäksi koulussa (n=850, Junttila 2018).

Mitä ihmisarvoinen kohtelu on?

- *"Näe minut täytenä ihmisenä, täysin yhdenvertaisena, ilman ylimielisyyttä"* (Gaita 2002)

Arvot, oikeudet ja velvollisuudet

Yksilöllisiä

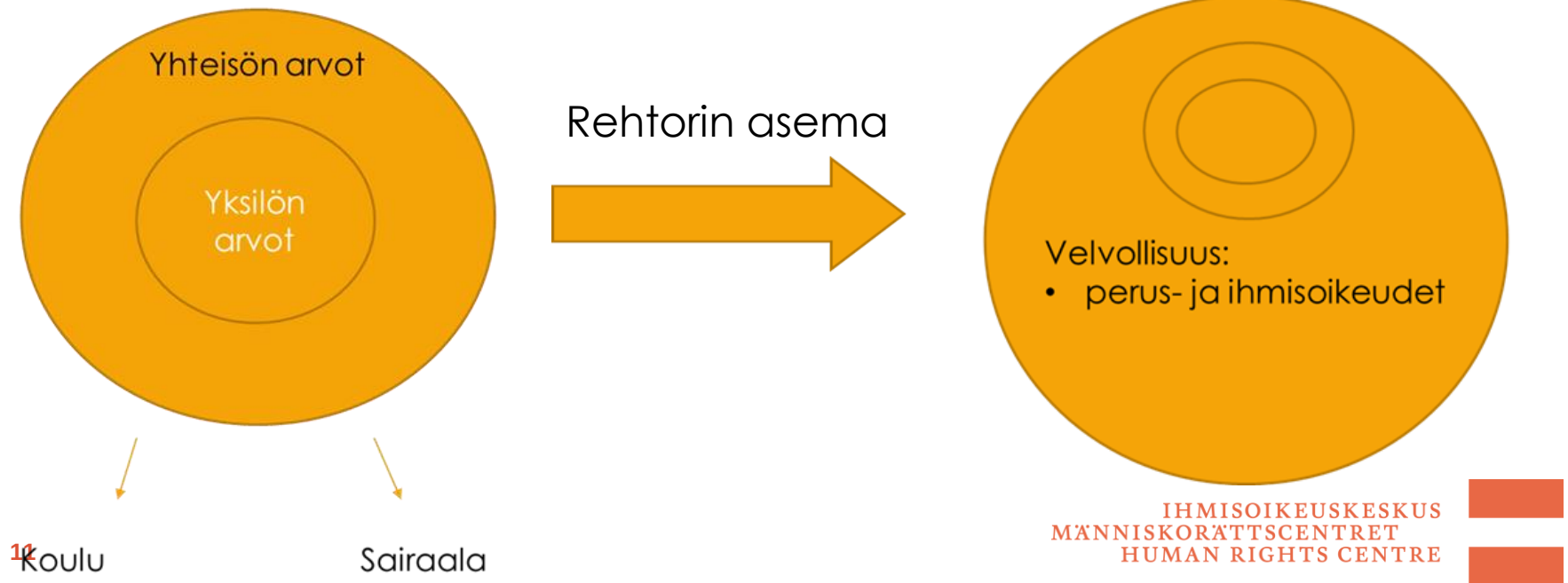
- *Subjekttiiviset* arvostukset ja arvot
- Johtajan omat arvot ja johtamisfilosofia
- Yksilönä asioidessasi sairaalassa sinun perus- ja ihmisoikeuksiasi tulee kunnioittaa

Yksilö: oikeuksien kantaja

Yleisiä

- *Moraalisia* (vaikka moraalinen sitoumus on henkilökohtainen, ei se ole *pelkästään* yksilön oma asia vaan liittyy yhteisöön)
- Johtajan ammatilliset arvot – viranhaltijan velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksia

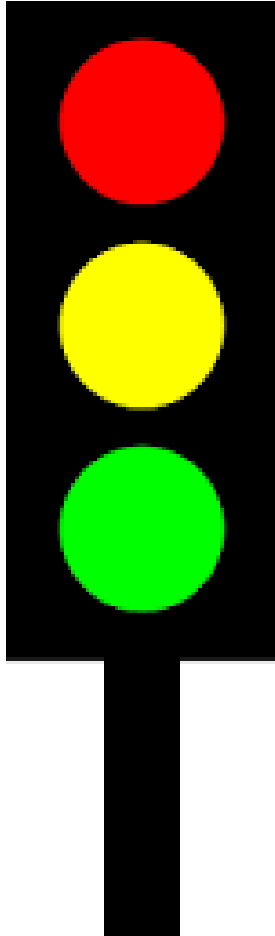
Viranhaltija: velvollisuuksien kantaja

Se suomalainen kysymys:
mitä meistä ajatellaan?
Miten me pärjätään? 😊

Miten perus- ja ihmisoikeudet opetustoimessa toteutuvat, noin niin kuin yleisesti?

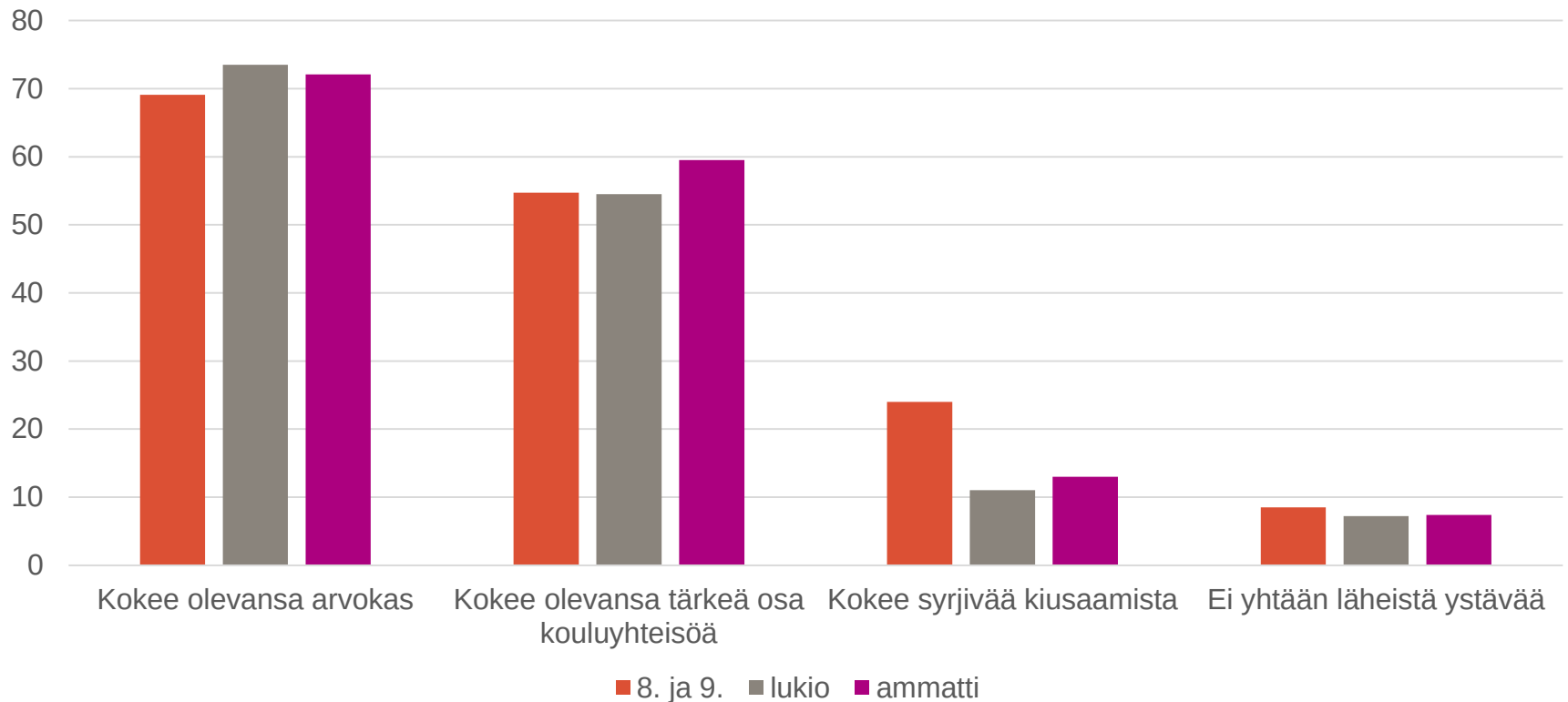
Käytäntö

Lainsäädäntö ja normiohjaus sekä
yleinen tahtotila

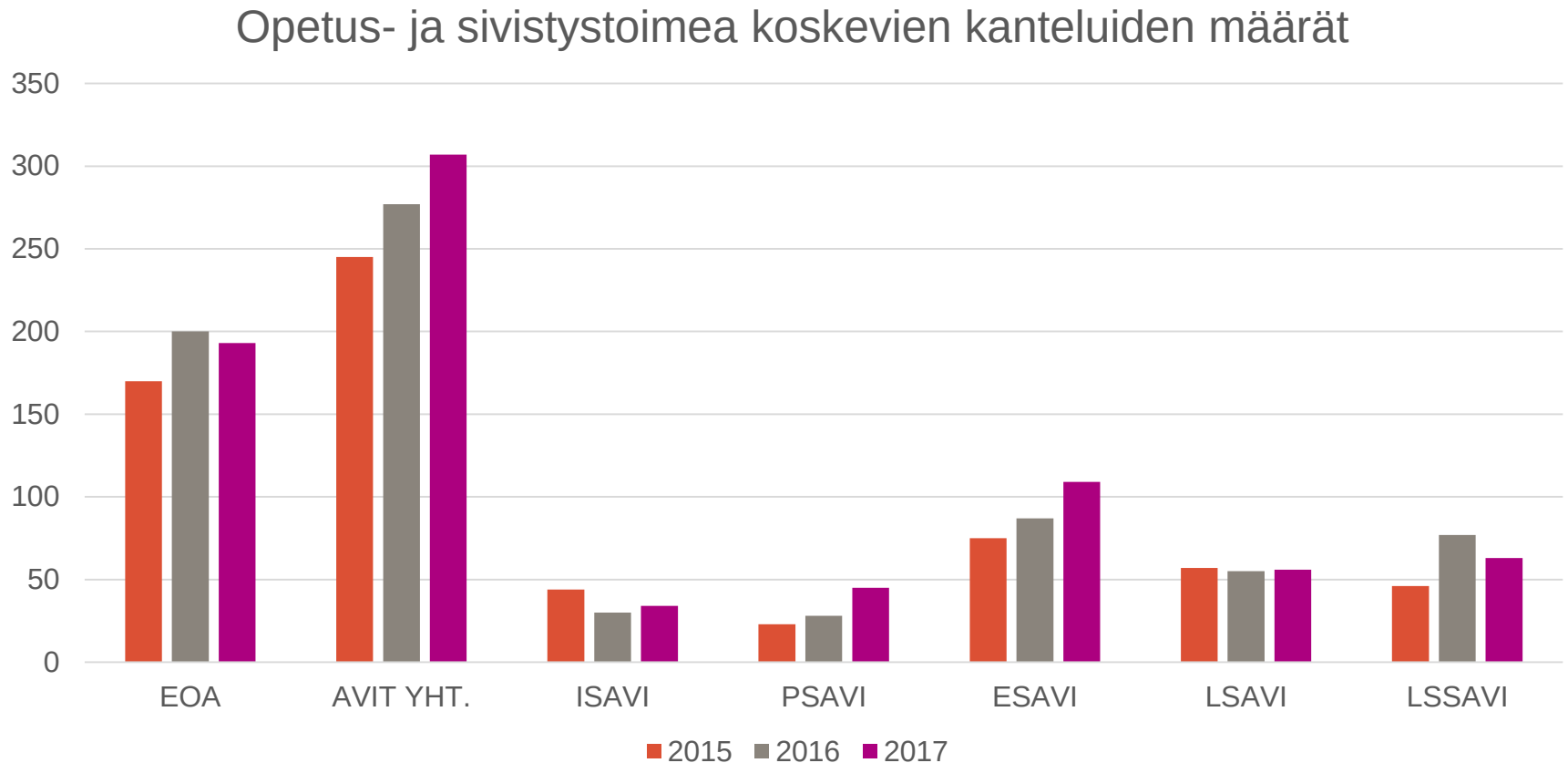

Oppilaiden hyvinvointi ja osallisuus

Poimintoja kouluterveyskyselystä 2017 (THL)

Opetustoimea koskevien kanteluiden määrä

Kanteluiden aiheita

- **Erityisen tuen päätösten** tekeminen (tekemättömyys), perusteleminen, muutoksenhakuohjaus
- **Uskontoon** liittyvät opetusjärjestelyt ja yhteiset tilaisuudet
- **Sisäilmaongelmat** joissa usein kyse myös muiden kuin rehtoreiden toiminnasta
- Muuta mm. : koulukyytjärjestelyt, rehtoreiden puuttumattomuus alaistensa toimintaan, kiusaamiseen puuttumattomuus

Outoa... ja itsestään selvää

- Ihmisoikeudet koetaan itsestään selviksi vaikkei niistä lopulta paljoa tiedetä, redusoituvat helposti teemapäiviksi rajatuista aiheista, Matilainen Mia (2011)
väitöskirjatutkimus ihmisoikeuskasvatuksesta lukiossa
- Opettajien osaaminen?
- Osallistumisen heikkous (Kouluterveyskysely 2017)

Lähteitä ja lisätietoja:

Männistö, P., Rautiainen, M. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) (2017): Hyvän lähteillä – Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus opetustyössä. Jyväskylän yliopistopaino.

Ihmisoikeuskeskus. Ihmisoikeuskeskus (2014): Ihmisoikeuskasvatus- ja koulutus Suomessa.

OKM 2014: Rautiainen, M., Vanhanen-Nuutinen, L. & Virta, A. (2014). Demokratia ja ihmisoikeudet opettajankoulutuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:18. OM 2017.

Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma (2017). Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 9:2017.

Perustuslakivaliokunnan lausunto vp 56/2017.

Kouluterveyskysely 2017.

Oikeusasiamiehelle ja aluehallintovirastoihin tulleet kantelut opetustoimeen liittyen.

Oletko ajatellut, kuinka paljon työsi liittyy perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen?

Opetustoimeen liittyy monia perus- ja ihmisoikeuksia

Sivistykselliset oikeudet

esim. vammaisen lapsen
opetuspaikka/kotiopetus

Oikeus elämään, sekä
henkilökohtaiseen vapauteen ja
koskemattomuuteen
esim. seksuaalinen häirintä ja kiusaaminen

Yhdenvertaisuus

esim. varattomuus/kouluretket

Yksityiselämän suoja

esim. somessa levitettävät tiedot
opettajista/oppilaista

Oikeus omaa kieleen ja kulttuuriin

esim. romanilapsen poissaolo sukulaisen
sairastumisen/hautajaisten vuoksi

Sananvapaus ja julkisuus

esim. sisäilmaongelmiin liittyvät
tutkimukset/koulun johtamiseen liittyvän
kritiikin esittäminen keskustelupalstoilla

Osallistumisoikeudet

esim. oppilaskuntien toiminta ja osallistavat
menetelmät

Uskonnonvapaus

esim. (juhla)tilaisuuksien toteutus,
vanhempien vaatimukset tietyn sisältöisestä
opetuksesta/opetuksesta vapauttamiseksi

Oikeus terveyteen

esim. sisäilmaongelmat ja kiusaamiseen
puuttuminen

Oikeusturva

esim. neuvontavelvollisuus, päätösten
tekeminen, perusteleminen,
muutoksenhakuohjeiden antaminen

Olet siis tekemisissä
perus- ja ihmisoikeuksien
kanssa päivittäin: halusit
tai et

Seuraa pieni pisara juridiikkaa – älä pelkää, ei se pilaa pedagogiikkaa

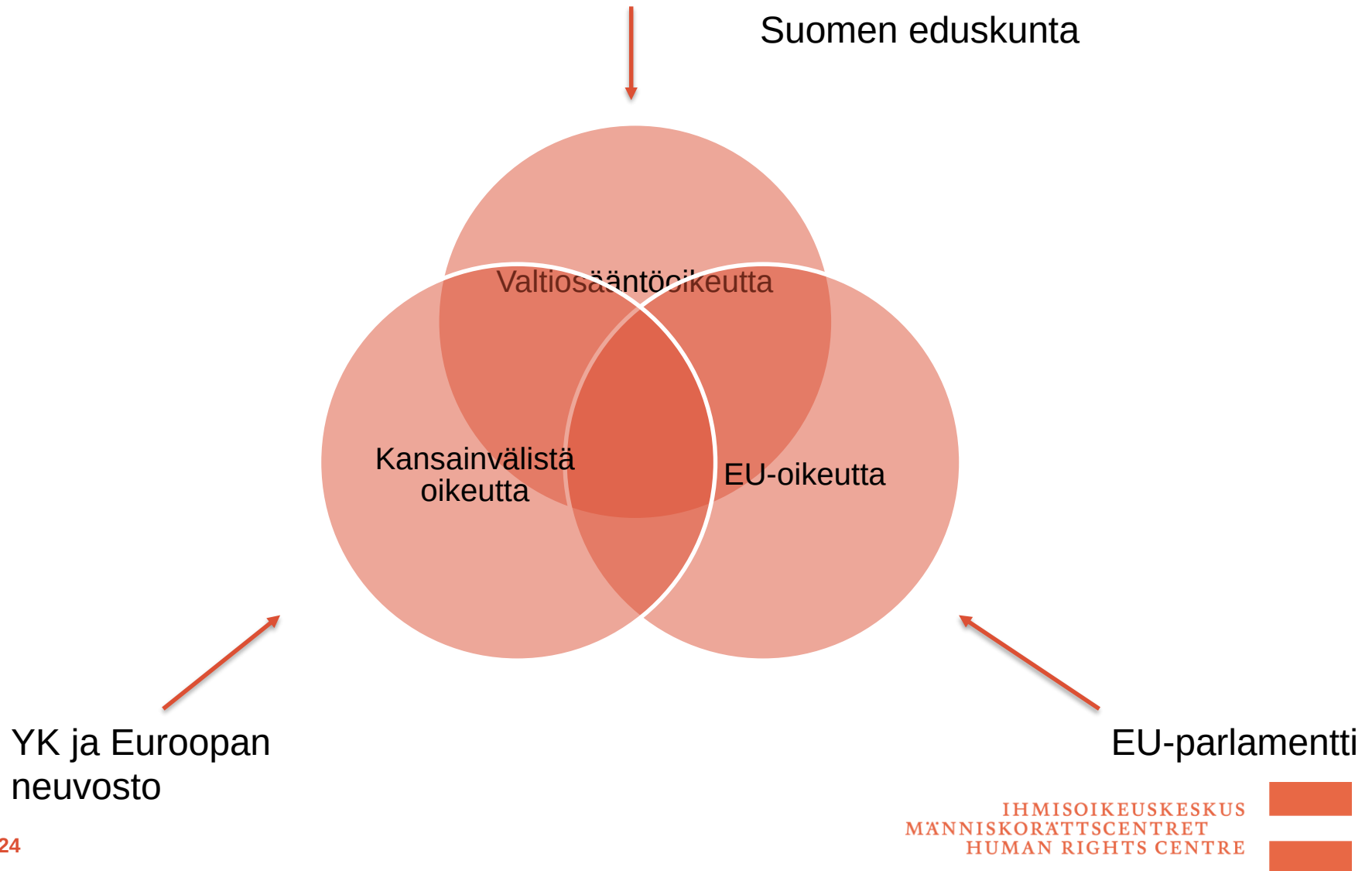
Perus- ja ihmisoikeudet ovat OIKEUTTA

Suomessa perus- ja ihmisoikeuksia määrittelevät kolme eri oikeudenalaa.

Sisällöllisesti paljon yhteneväisyyttä

Perus- ja ihmisoikeudet ovat myös (VALTA)POLITIIKKAA

YK:n ihmisoikeuskomitean ja turvaneuvoston ihmisoikeuskeskustelu on politisoitunutta

PS. Poliittinen ulottuvuus on juristillekin joskus hankalaa!

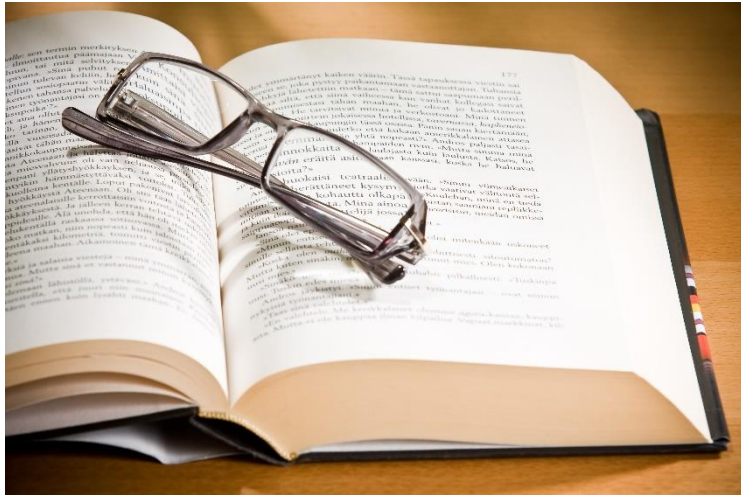
Myös kotimaisessa poliittisessa keskustelussa käytetään ihmisoikeusargumentteja, lisääntyvässä määrin ja joskus ns. vastakkaisilla puolilla

Esim.

Tahdon 2013, ja hoitohenkilökunnan oikeus kieltäytyä suorittamasta aborttia

Perus- ja ihmisoikeudet ovat myös oikeudesta ”irronneita” ARKIPÄIVÄISIÄ ASIOITA

Aakkosiakaan ei tule ajateltua kirjaa lukiessa

Oikeus koulutukseen ihmisoikeutena ei marraskuinen räntääamuna ehkä lohduta rehtoria sen enempää kuin oppilaitakaan. (Perustuslaki 16 §)

Eikä koulun **hammashoitoonkaan** pääsyä tule aina ajateltua perustuslain 19 §:n jatkumona.

Ja sen **erityisen tuen päätöksen** tekeminen? Perustuslain 21 §:ssä säädetystä oikeudesta oikeusturvaan siinä on kyse.

... ja joskus (juristin kauhuksi) perus- ja ihmisoikeuksiin vedotaan tai niitä vastustetaan täysin oikeudesta irrallaan olevilla mielipiteillä

ANOTHER HUMAN RIGHTS FIASCO!

Iraqi 'caught red-handed with bomb' wins £33,000 – because our soldiers kept him in custody for too long

TAXPAYERS face massive compensation bills after a suspected Iraqi insurgent won a human rights case against the Ministry of Defence yesterday. The High Court ruled he was held too long by British troops despite allegedly being found making a bomb. Abd Al-Wahed was awarded £33,000 for a breach of the European Convention on Human Rights. Three fellow Iraqis will receive tens of thousands of pounds in compensation. The payouts dwarf the sums given to

By Larissa Brown Defence and Security Editor

wounded British soldiers – suffering a fractured skull merits only £5,775 in compensation. A blast injury is worth £8,000 and multiple facial fractures just £15,500. Colonel Richard Kemp, who led UK forces in Afghanistan, said: 'Too often the courts decide the human rights of terrorist suspects are more important than the human rights of potential victims. It is insanity.'

Defence officials fear yesterday's ruling could trigger big payouts to a further 630 Iraqis

Turn to Page 4

Recognise who's playing Demelza's new Poldark pal?

FIND THE ANSWER ON PAGE SEVEN

Mielipiteitä saa toki sananvapauden nimissä ilmaista, mutta rehtorin tulee muistaa viranomaisasemansa!

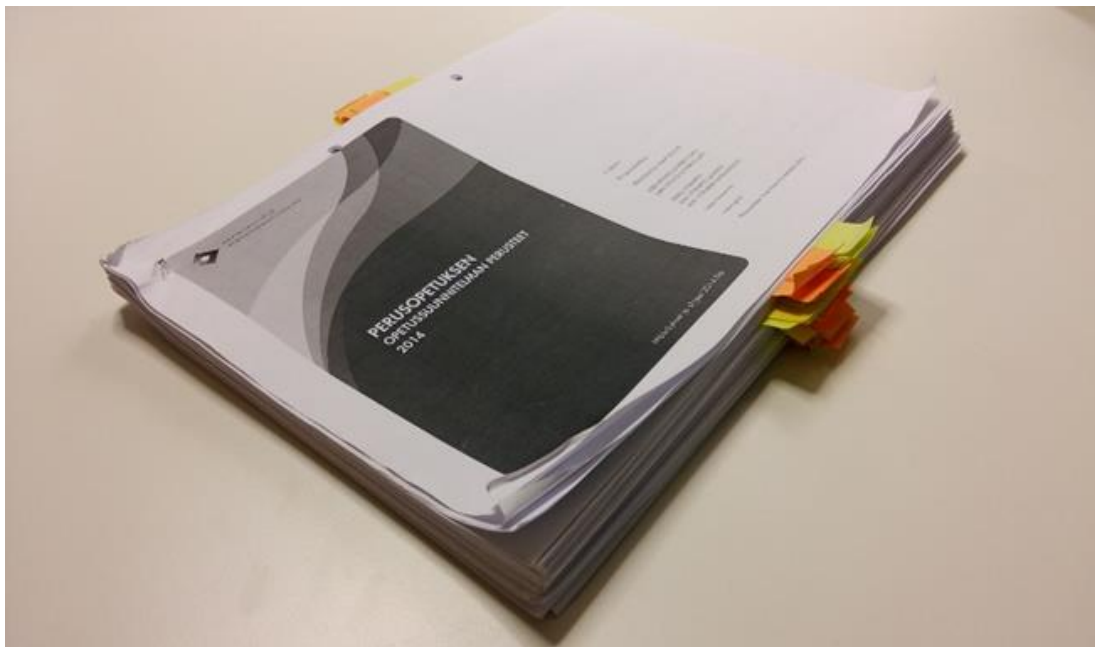
IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKÖRÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Perus- ja ihmisoikeudet ”valuvat” rehtorin pöydälle...

...opetussuunnitelmienkin kautta...

Lapuilla merkattu ihmisoikeussisällöt
läpileikkaavat 2014 POPSin arvoina,
velvoitteina ja oppisisältöinä.

... eikä niitä voi pyyhkäistä pöydältä pois

Perustuslain 22 § :n mukaan

”Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen”

- Rehtorit, opetustoimenjohtajat, opettajat...
edustavat julkista valtaa

Mihin ihmisoikeudet valtiota velvoittavat?

Kunnioitus(respect)

valtion tulee pidättäytyä loukkaamasta ihmisoikeuksia tai puuttumasta niiden nauttimiseen.

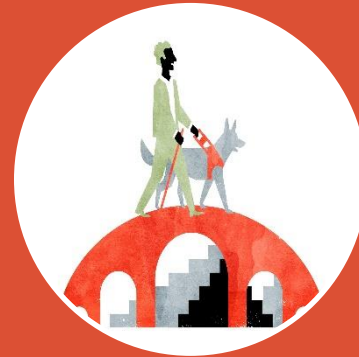
Kaikki kouluun

Suojelu (protect)

valtion tulee tarjota suojaa ihmisoikeusloukkauksia vastaan

Kurinpitokeinona ei käy väkivalta

Toteutus (fulfill): valtiolta edellytetään aktiivisia toimenpiteitä, esim. voimavaroja

Erityinen tuki

Kenen tehtävä on määrittää oikeuksien sisältö ja tulkita oikeuksia?

- Perus- ja ihmisoikeuksien **virallinen tulkintaoikeus** on vain määrätyillä tahoilla, joista tärkeimmät ovat:
 - Perustuslakivaliokunta ja kansalliset tuomioistuimet
 - YK:n sopimusvalvontaelimet
 - Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja EN sosiaalisten oikeuksien komitea
 - Euroopan unionin tuomioistuin

Ihmisoikeuksien sisältö ratkaistaan viime kädessä oikeudellisesti

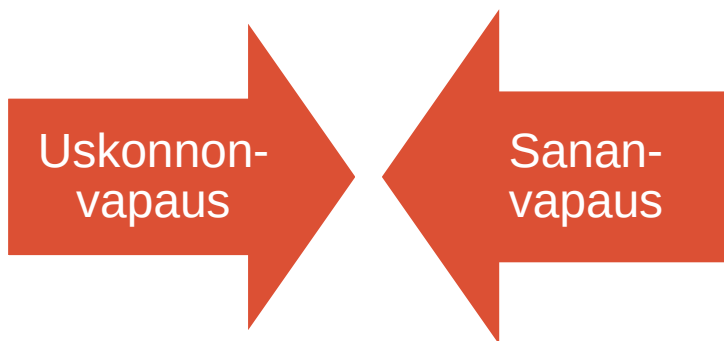
Fläppitaululle piirustus oikeuksien ydin- ja reuna- alueista

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Rehtorilta vaaditaan kuita taivailta...

- Ideaalimaailmassa kaikkien kaikki oikeudet toteutuisivat täysimääräisesti – ja kaikkea rehtoreilta pyydetäänkin 😊
- Oikeuksien toteutumisen tiellä voi toki olla tahdon puute tai (useammin) voimavarojen niukkuus, mutta myös toisen oikeus tai toinen oikeus
- Kun ihmisoikeudet törmäävät toisiinsa, puhutaan kollisiosta, ne ratkaistaan punninnalla

JOHDA TIETOISESTI JA VIRKAVASTUULLA
Vältä mutu-mielipiteitä, välitä tietoja, taitoja
ja asenteita. Huolehdi koko koulun
henkilökunnan osaamisesta.

